

УДК 338.433

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОПТОВОГО РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Н. Павленчик, к. е. н, доцент

Львівський національний аграрний університет

© Н. Павленчик, 2014

Павленчик Н. Диверсифікація діяльності оптового ринку сільськогосподарської продукції

Розкрито роль оптового ринку у просуванні сільськогосподарської продукції від виробника до споживача. Обґрунтовано доцільність його диверсифікації. Запропоновано поліпшення його співпраці зі сільськими виробниками у реалізації їх продукції та проект створення цеху з переробки картоплі на крохмаль. Визначено капітальні затрати на будівництво, придбання обладнання та розраховано техніко-економічні показники його функціонування.

Ключові слова: *оптовий ринок сільськогосподарської продукції, товарорух, диверсифікація, переробка картоплі, капітальні витрати.*

Pavlenchuk N. Diversification of agricultural wholesale markets

The role of the wholesale market in the promotion of agricultural products from producer to consumer is revealed. The expediency of its diversification is substantiated. The improvement of its cooperation with rural producers in the implementation of project creation and production plant for processing potato starch is professed. The capital cost of construction, equipment are estimated and technical and economic parameters of its operation are calculated.

Key words: *wholesale market of agricultural products, goods movement, diversification, potatoes processing, capital costs.*

Павленчик Н. Диверсифікація діяльності оптового ринку сільськогосподарської продукції

Раскрыта роль оптового рынка в продвижении сельскохозяйственной продукции от производителя к потребителю. Обоснована целесообразность его диверсификации. Предложено улучшение его сотрудничества с сельскими производителями в реализации их продукции и проект создания цеха по переработке картофеля в крахмал. Определены капитальные затраты на строительство, приобретение оборудования и рассчитаны технико-экономические показатели его функционирования.

Ключевые слова: *оптовый рынок сельскохозяйственной продукции, товародвижение, диверсификация, переработка картофеля, капитальные затраты.*

Постановка проблеми. Для забезпечення безперервного надходження до споживачів сільськогосподарської продукції відповідного асортименту й якості протягом року та зменшення втрат необхідна мережа ефективних елементів її просування. Цінними серед них є оптові ринки сільськогосподарської продукції регіонального і місцевого значення.

Формування порядку руху продукції з використанням таких ринків як основного елемента інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції може забезпечити прозору й стабільну систему її вільного просування, знизити цінові ризики і тим самим сприяти збільшенню доходів аграрних підприємств

усіх організаційно-правових структур і форм власності.

Регіональні оптові ринки на перспективу мають стати не лише елементом інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції, а й первинною ланкою та організаційно-технологічною одиницею економіки держави. На регіональному рівні вони повинні перерости в аграрні центри, де покупці і продавці зможуть купити чи продати продукцію, провести розрахунки й одержати кредит, мати повну інформацію про ціни, попит і пропозицію на основні види продукції.

Основним завданням створення оптових ринків є формування ефективного ринкового механізму з реалізації аграрної продукції та

надання можливості всім виробникам і споживачам на конкурентній основі і за вигідної ціни досягти кожного своєї мети. Проте використання оптового ринку у форматі лише як місця зустрічі продавців і покупців й здійснення акту купівлі-продажу є недостатнім з огляду на його можливості. Розширення сфери діяльності за рахунок надання нових послуг й видів робіт може поліпшити не лише роль і значення у товаропросуванні, а й значно зміцнити його економічну самостійність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні засади формування і діяльності оптових продовольчих ринків достатньо висвітлені в наукових публікаціях вітчизняних і зарубіжних учених. Особливо багато уваги цьому питанню приділено в працях В. Андрійчука, В. Апопія, С. Дусановського, М. Маліка, О. Мороза, І. Червена, Г. Черевка, В. Шебаніна та ін. Показано особливості розвитку продовольчих ринків, їх становлення, роль та значення як елемента ринкової інфраструктури, зарубіжний досвід їх формування та функціонування. Однак ще залишається низка питань, які потребують подальшого дослідження, зокрема щодо диверсифікації їх діяльності, особливо в напрямі інтеграційно-інноваційного розвитку.

Постановка завдання. Мета нашого дослідження – розкрити роль і значення оптових ринків у просуванні сільськогосподарської продукції від виробника до споживача та розглянути і запропонувати диверсифікацію їх діяльності через створення цеху з переробки картоплі на крохмаль.

Виклад основного матеріалу. Для ринку сільськогосподарської продукції Львівщини характерними є неорганізований та слабкий розвиток інфраструктури, неузгодженість у діях її елементів, що в багатьох випадках утруднює товарорух від виробників до споживачів. Ринкові ж механізми саморегулювання виробництва і реалізації продукції через неналежні умови організації дрібнотоварного виробництва та розвитку ринкової інфраструктури, особливо транспорту й рекламно-інформаційного забезпечення, не спрацьовують. У зв'язку з цим переважна більшість господарств населення не має змоги вдало і своєчасно реалізувати вироблену ними продукцію, незважаючи на те, що вони стали основними виробниками овочів і картоплі в області. Частка їх виробництва у

структурі загальних обсягів на Львівщині становить відповідно 94,0 і 96,4%.

Натомість упродовж 2010-2012 рр. спостерігається позитивна динаміка зростання врожаю картоплі. Причому темпи зростання виробництва картоплі є значно вищі, ніж окремих видів овочевої продукції. Якщо у 2012 р. овочів одержано на 114,4 тис. т. більше, то картоплі – відповідно на 1765,1 тис. т проти 2010 р. [2].

Щоб уникнути додаткових затрат праці і зменшення транспортних витрат, виробники картоплі, як правило, намагаються реалізувати вирощену продукцію в період масового її збирання і, як свідчать дані АПК-ІНФорм, саме у цей час реалізується близько 56% картоплі. Об'єктивно за таких умов на ринку створюється високий рівень пропозиції. Відповідно в цю пору значна частина споживачів теж намагається заготовити належні запаси картоплі для споживання протягом зимово-весняного періоду, що у свою чергу породжує зростання попиту. Але, як правило, пропозиція значно перевищує попит і ціна, що формується на основі їх співвідношення, спадає. Про це свідчать дані оптового ринку "Шувар" у м. Львові. У серпні 2010-2013 рр. ціна на картоплю трималася на дещо нижчому рівні порівняно з іншими місяцями року (рис. 1).

Аналіз балансу картоплі урожаю 2012 р. показав, що із загального одержаного обсягу всіма категоріями господарств на споживання було використано 24,2%, годівлю худоби – 38,7%, садіння – 19,1%, втрати під час зберігання склали 11,5 відсотка. За такими каналами, як реалізація продукції переробним підприємствам та на експорт, операції взагалі не проводилися. Аналіз також засвідчує, що обсяги виробництва картоплі у 2012 р. перевищували потребу населення на споживання майже у шість разів.

Специфіка використання картоплі, що пов'язано з харчуванням населення країни та використанням частини врожаю на насіння, зумовлює виробників формувати значні обсяги на запас. У сільськогосподарських підприємствах у 2012 р. вони склали 37,5, а в господарствах населення – 1147,9 тис. т, або 64,7% від загального обсягу виробництва. Відсутність відповідно облаштованих складів і сховищ спричинила досить великі втрати під час зберігання – 136,3 тис. т, що становить 11,5 відсотка.

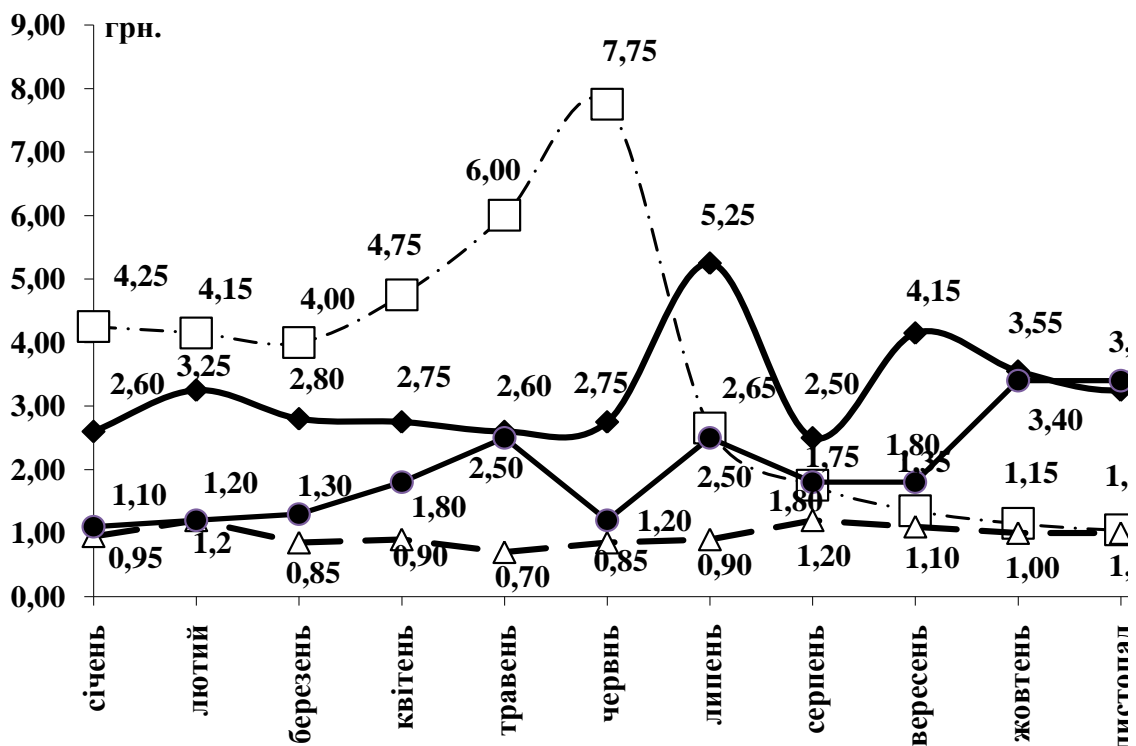

Рис. 1. Динаміка реалізаційної ціни на картоплю на ОРСП “Шувар”.

Розрахунки показують: за умов середньої ринкової ціни картоплі 2012 р. втрати виробників під час зберігання становили майже 150 млн грн, або з розрахунку на 1 га посівної площі – 234 гривні.

Збіг обставин, за яких пропозиція картоплі значно перевищує попит і знижується ціна, зумовлює небажання виробників реалізувати вироблену продукцію. Очікуючи вигідніших умов реалізації, їм доводиться в господарствах власними силами зберігати картоплю в непристосованих приміщеннях. Це супроводжується втратами продукції й вимагає додаткових зусиль і матеріально-грошових ресурсів. До того ж попит на картоплю в зимово-весняні місяці незначний. За даними АПК-ІНФорм, протягом листопада – лютого товаровиробники реалізують лише 30-33% картоплі від обсягів споживання [2]. У зв'язку з цим значну частину урожаю їм доводиться спрямовувати на корм худобі.

Для повнішого задоволення попиту населення нині ставиться вимога, щоб у торговельній мережі були продукти не лише у відповідній кількості та асортименті, а й у потрібний для споживача час. Цього можна досягти, якщо вибудувати ланцюг руху продукції з визначенням основних його напрямів, з вра-

хуванням прерогатив, кон'юнктури, потреб і встановленням певної ієрархії й залежності між окремими елементами ринку сільськогосподарської продукції.

Базовою основою і найважливішим елементом у системі просування продукції на ринку сільськогосподарської продукції мають стати оптові ринки. Вони покликані поліпшити зручності та умови прискорення просування сільськогосподарської продукції фермерських і господарств населення до роздрібної торгівлі і зменшити тіньовий сектор товароруку. У такому контексті має бути конкретним і місце кожного сільського товаровиробника у цьому ланцюгу з визначенням обсягів і строків реалізації кожного виду продукції.

Закон України “Про оптові ринки сільськогосподарської продукції” визначає правові засади організації їх діяльності. Статті і положення закону конкретизують і регулюють відносини між споживачами і продуцентами, спрямовані на захист прав і законних інтересів сільських товаровиробників, які реалізують оптом вироблену продукцію. Згідно з вимогами регіональному оптовому ринку надається статус юридичної особи. Його основною діяльністю є надання послуг і ство-

рення умов для торгівлі продукцією аграрних виробників.

Оптові ринки сільськогосподарської продукції належать до групи підприємств, які на відміну від інших господарюючих суб'єктів, функціонуючи на засадах взаємодії і співпраці, спроможні залучати підприємства інших організаційно-правових форм і значну кількість фізичних та юридичних осіб. Основними їх партнерами є невеликі сільськогосподарські та фермерські господарства, господарства населення, переробні підприємства, посередницькі структури, приватні підприємці, підприємства роздрібної торгівлі тощо. Оптовий ринок – це інфраструктура, що виражає механізм взаємодії покупців і продавців з метою встановлення ціни на товар та визначення обсягів реалізованої продукції.

Відмінною особливістю, що характеризує встановлення і розвиток відносин на регіональному оптовому ринку сільськогосподарської продукції, є самостійне формування виробниками його кон'юнктури. Формування обсягів і асортименту ринку аж ніяк не збігається з рівнем забезпечення цією продукцією потреб населення відповідної території, а лише визначається фактом обсягів її виробництва та платоспроможністю споживачів.

Ефективність функціонування регіонального оптового ринку підтверджується гарантованим збутом продукції сільськогосподарських товаровиробників за вигідною ціною, а для споживачів – запорукою придбання необхідної їй кількості високої якості за прийнятною ціною. Відповідно ринок має створити умови для забезпечення реалізації продукції сільських виробників, зменшити тіньовий сектор товароруку, створити раціональну систему елементів інфраструктури для прискорення руху продукції від виробника до споживача, сприяти встановленню динамічної рівноваги сукупного її попиту і пропозиції, надати рівноправні шанси для виходу на ринок усім виробникам і споживачам сільськогосподарської продукції й створити умови для налагодження економічних і торгових зв'язків між господарюючими суб'єктами. За таких умов уможливиться виконання низки соціальних та економічних завдань, зокрема створення робочих місць і покращання зайнятості населення, зростання продовольчої безпеки країни, забезпечення достатнього рівня споживання продуктів харчування.

Створені і нині діючі оптові ринки сільськогосподарської продукції в Україні, в тому числі і ОРСП “Шувар”, який одним із перших продуктивних ринків став функціонувати в країні і набув статусу регіонального, організовують свою діяльність переважно в напрямі сприяння і створення умов для співпраці партнерів по бізнесу і здійснення товарно-грошових відносин між ними. Функціонують вони лише у форматі місця, де відбуваються зустрічі продавців і покупців і де кожен із них прагне досягти мети й вирішити свої проблеми. Дії і взаємовідносини купівлі-продажу відбуваються на основі наявного попиту і пропозиції, узгодженої ціни та за умов досконалої конкуренції, вільного ціноутворення, економічної самостійності та рівноправності. Поки що не розглядаються питання диверсифікації їх діяльності.

На нашу думку, було б доцільно практикувати закупівлю частини картоплі у товаровиробників у період масової пропозиції, щоб підтримати ціну на користь сільських товаровиробників з подальшою її реалізацією споживачам у момент зменшення пропозиції, за рахунок чого могла б забезпечуватися ціна на сталому рівні, але уже на користь споживачів. З іншого боку, значну частину картоплі можна було б переробити, запровадивши виробничий цикл із переробки картоплі на крохмаль у місці високої концентрації її реалізації на оптового ринку “Шувар”, за рахунок диверсифікації його діяльності. Тим більше, що положеннями Закону України “Про оптові ринки сільськогосподарської продукції” передбачено такі види діяльності, як складування, зберігання, відвантаження та доставка партій сільськогосподарської продукції. Окрім того, піднімається питання законодавчого забезпечення діяльності оптових ринків, в тому числі як підприємств агропромислового комплексу, що продовжують процес виробництва сільськогосподарської продукції, обслуговують інших виробників через забезпечення обігу такої продукції [5].

Сприятливими умовами і підґрунтям для будівництва цеху з переробки картоплі виступають й інші положення Закону України “Про оптові ринки сільськогосподарської продукції”, зокрема щодо участі держави в будівництві під'їзних шляхів до території оптового ринку сільськогосподарської продукції, мереж водо- і електропостачання, ін-

ших комунікацій загального призначення та надання земельних ділянок із земель державної та/або комунальної власності для розміщення такого ринку [5].

Організація цеху з переробки картоплі на крохмаль може забезпечити підтримання економічних пропорцій та встановлення динамічної ціни рівноваги на ОРСП “Шувар” на картоплю протягом тривалого періоду і цим, з одного боку, сприятиме забезпеченню стабільності й підвищенню ефективності функціонування оптового ринку як елемента інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції, а з іншого – відбудеться інтегрування переробної структури в торговельну та в постачальницько-сировинну галузь сільського господарства.

Організація цеху з переробки картоплі обумовлена чималим спектром використання крохмалю. Його широко застосовують для технічних цілей у різних галузях промисловості – харчовій, хімічній, текстильній і паперовій, а також у домашньому господарстві для підкрохмалювання білизни, в кулінарії – для випічки, згущення соусів, приготування киселів тощо. Основні напрями використання крохмалю в харчовій галузі: виробництво фруктово-ягідних киселів, згущувачів супів, соусів, підлив, деяких видів ковбасних виробів, сосисок і сарделок, стабілізація окремих видів кондитерських кремів та ін.

У зв’язку з цим виробництво крохмалю у світі щорічно зростає. Зокрема, у 2012 р. всіх видів крохмалю вироблено на 2 млн т більше порівняно з показником 2010 року. Основними його виробниками є Китай, Таїланд, ЄС і США. Якщо загальна світова потреба на рік із розрахунку на одну особу складає 2,6 кг, а в ЄС – 9,4, Японії – 10,4 і США – 12,6, то в Україні лише 1 кг. Попит на світовому ринку крохмалю переважно забезпечувався пропозицією дешевого, одержаного з маніоки, товару, виробництво якого зосереджено в країнах Південно-Східної Азії і Латинської Америки. Проте у 2010 р. у зв’язку з високим попитом на світовому ринку його ціна зросла на 66% порівняно з 2009 р. [3].

Виробництво всіх видів крохмалю в Україні у 2011 р. хоча й зросло на 9082 т порівняно з 2010 р., проте спожито його відповідно на 15359 т більше. Сталося це за рахунок імпорту, обсяги якого у 2011 р. перевищили експорт майже у два рази. Причому крохмалю з картоплі імпортовано 5179 т, тоді як

експорт склав лише 81 т [3]. Виходячи зі світових тенденцій в Україні необхідно збільшити обсяги виробництва крохмалю з метою розвитку інших галузей національної економіки, в яких його використовують як сировину.

Основною сировинною культурою для виробництва крохмалю в Україні є кукурудза. Частка кукурудзяного крохмалю за обсягом виробництва у 2011 р. сягнула 92,6%, що на 8,6 пункту більше проти 2010 року. Частка ж виробництва крохмалю з картоплі становить лише 4,3%, що зумовлює необхідність розвивати саме його в Україні.

Основні етапи технологічного процесу виробництва крохмалю з картоплі показані на рис. 2.

Технологічна лінія поєднує послідовно пов’язані між собою такі види обладнання: мийка-каменеловушка, мийка, картоплетерка, помпа, накопичувач кашки, фільтр, гідроциклічна установка, збірник крохмальної суспензії, пісковий циклон, дугове сито, збірник-накопичувач крохмальної суспензії, відцентрова сушка.

Для будівництва цеху з виготовлення картопляного крохмалю на оптовому ринку сільськогосподарської продукції “Шувар” необхідно виділити майданчик розмірами близько 50 x 100 м, на якому передбачити приміщення цеху, склад готової продукції, оперативний склад і сховище картоплі. Дані розрахунків будівництва й техніко-економічного обґрунтування наведено в таблиці.

Для ефективного функціонування цеху планується: провести комплексне вивчення ринку та його місткості; дослідити стан і динаміку споживчого попиту на крохмаль; використовувати рекламу та засоби масової інформації для поліпшення збуту продукції; визначити оптимальний товарний асортимент продукції та забезпечувати постійне оновлення рецептури; здійснювати прогнозування цін, пошук і правильний вибір каналів збуту продукції.

Для роботи в цеху передбачено залучити 25 осіб, з яких 18 – виробничі працівники, решта – керівники та службовці, а також охорона й обслуговуючий персонал. Виробництво сезонне і триватиме близько 200 днів. У міжсезоння планується робітників цеху задіювати у профілактичних і ремонтних роботах.

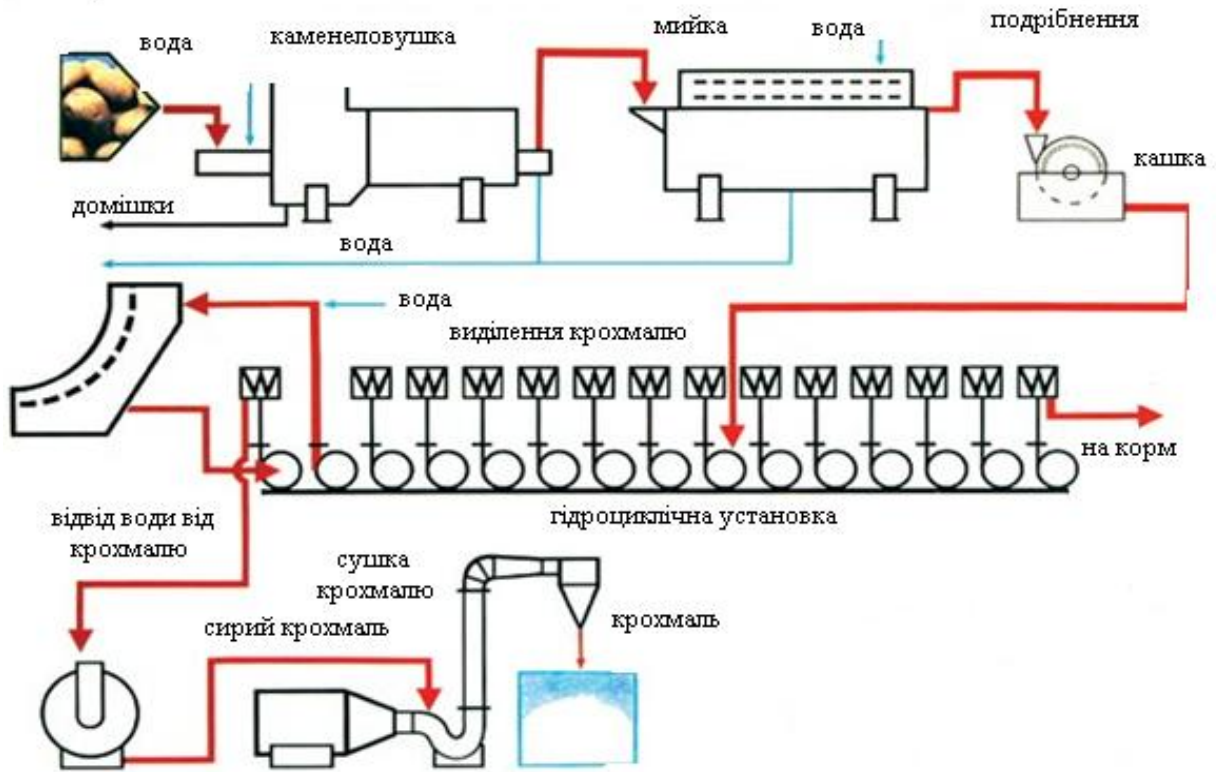

Рис. 2. Схема лінії переробки картоплі на крохмаль [4].

Таблиця

Техніко-економічні показники діяльності запроєктованого цеху з переробки картоплі на крохмаль на оптовому ринку сільськогосподарської продукції “Шувар”

Назва і характеристика позиції	Показник
Потужність цеху	50 т картоплі на добу
Вартість обладнання, всього	3243,5 тис. грн
Кількість працюючих	25 осіб, з них технічного персоналу – 5
Річний фонд оплати праці	980 тис. грн
Сировина і матеріали	14000 тис. грн
Вартість машин і обладнання	3719,2 тис. грн
Вартість будівництва приміщень	3920,0 тис. грн
Витрати на електроенергію	890,0 тис. грн
Вартість води	96,0 тис. грн
Амортизація будівель	196,0 тис. грн
Амортизація обладнання	372,0 тис. грн
Виручка від реалізації	21000,0 тис. грн
Виробничі витрати	18187,4 тис. грн
Ціна реалізації крохмалю	15 грн/кг
Прибуток за рік	2812,6 тис. грн
Рівень рентабельності	15,5%
Строк окупності проекту	2,7 року

Розфасовку передбачається проводити з урахуванням зручності для споживачів, безпечності й збереження якості продукції. Для цього доцільно використовувати паперові (по 0,2, 0,5 та 1 кг) та поліетиленові мішки (20 та 25 кг). Поточна середньоринкова оптово-відпускна ціна на картопляний крохмаль, на нашу думку, становитиме близько 15-16 грн/кг. Основними потенційними покупцями стануть підприємства паперової, харчової промисловості, організації та установи громадського харчування, продовольчі магазини, посередницькі структури та населення.

Діяльність цеху з переробки картоплі на крохмаль може супроводжуватися низкою ризиків. Основними є ті, що пов'язані зі системою взаємодії з партнерами, споживачами, несприятливими умовами реалізації, непередбаченими витратами та впровадженням інновацій. Щоб запобігти ризикам, необхідно здійснювати постійний аналіз діяльності цеху й нагляд за виробництвом, встановити жорсткий контроль за заготівлею сировини і

матеріалів. Тому створення цеху з переробки картоплі на крохмаль, з одного боку, сприятиме утриманню рівноваги ціни на картоплю на ринку сільськогосподарської продукції в момент високої пропозиції, а з іншого – задоволенню регіонального попиту на крохмаль підприємств і населення та створенню нових робочих місць у Львівській області.

Висновки. Диверсифікація оптового ринку сільськогосподарської продукції сприятиме підвищенню ефективності його діяльності та інтегруванню в переробну, торговельну та постачальницько-сировинну мережу. Актуальною є переробка картоплі на крохмаль, що дасть змогу зменшити обсяги його імпорту. Для цього доцільним є будівництво переробного цеху. Таке виробництво в період масової пропозиції картоплі забезпечить підтримання ціни на користь товаровиробників, а подальша її реалізація у період зменшення пропозиції дасть змогу утримати ціну на сталому рівні на користь споживачів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

1. Про заходи щодо розвитку продовольчого ринку та сприяння експорту сільськогосподарської продукції і продовольчих товарів : Указ Президента України від 7 серпня 2001 р. № 601 // Урядовий кур'єр. – 2001. – 14 серп.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sf.ukrstat.gov.ua/ukgselhoz1>.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrselko.com/uploads/media>.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arrisp.ru/recycle/recycle>.
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon1.rada.gov.ua>.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shuvar.com/index.php?mod>.

